

С.В. ГЛУХОВА, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХПІ», Харків
Ю.В. ПОП, магістрант НТУ «ХПІ», Харків

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ» ПІДПРИЄМСТВА

Розкрито сутність поняття «дебіторська заборгованість» підприємства. Визначено переваги і недоліки у дефініціях різних авторів. Запропоновано власне тлумачення даного поняття.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, зобов'язання, розрахунки, дебітори, борг.

Постановка проблеми. В ринкових умовах господарювання наявність у підприємства значних розмірів дебіторської заборгованості знижує ліквідність його активів, негативно впливає на фінансову платоспроможність, а також відволікає грошові кошти.

Тому належна організація дебіторської заборгованості сприяє ефективному управлінню її розмірами і термінами на підприємстві. При цьому необхідним етапом розробки стратегії управління дебіторською заборгованістю є дослідження сутності такого поняття як «дебіторська заборгованість», виявлення його особливостей та закономірностей з метою використання набутих знань при розробці стратегії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення теорії та практики управління дебіторською заборгованістю [1-9] свідчить про широке висвітлення зазначеної проблематики серед вітчизняних та закордонних науковців. Так, Дубровська Є.В. та М.Д. Білик розкривають проблемні питання сутності поняття «дебіторська заборгованість» [1;2]; Ніколаєнко О. і Лищенко О.Г. приділяють увагу аналізу дебіторської заборгованості [3;4]; Момот Т. та Савчук В.П. розглядають проблеми управління дебіторською заборгованістю в умовах фінансової кризи [5;6].

Незважаючи та ґрунтовне опрацювання вченими питань управління дебіторською заборгованістю, єдиної позиції щодо сутності та економічного змісту даного питання не визначено.

Мета дослідження. Метою статті є уточнення сутності поняття дебіторська заборгованість підприємства. Для її досягнення поставлено та вирішено такі завдання: узагальнено підходи до трактування дебіторської заборгованості, здійснено їх критичний аналіз, визначено сучасні особливості даного поняття.

Матеріали досліджень. Під час дослідження використано методи теоретичного узагальнення, систематизації, аналізу, синтезу.

Результати дослідження. Теоретичним підґрунтям для розгляду сутності поняття «дебіторська заборгованість» є розкриття сутності таких категорій як: «борг», «заборгованість», «дебітор», «розрахунки».

Так, автори фінансового словника Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. [10] дають визначення заборгованості як сумі фінансових зобов'язань чи грошового боргу, яке підлягає погашенню. Майже ідентичним є поняття заборгованості у економічному словнику [11], а саме як сумі невиконаного зобов'язання, несплаченого боргу. Ми погоджуємося з думкою авторів щодо виділення окремо таких категорій, як зобов'язання і борг. Борг—це грошова сума, взята в позичку на певний термін і на певних умовах [11].

Поняття боргу є вужчим, ніж поняття зобов'язання. При цьому зобов'язання у бухгалтерському обліку визначається як оформлені договором цивільно-правові відносини, в силу яких одна сторона зобов'язана здійснити на користь іншої сторони певні дії або утриматись від певних дій, та як сума коштів, яка повинна бути сплачена на певну дату в майбутньому, або існуючі (завдяки минулим операціям чи подіям) зобов'язання підприємства щодо передачі певних активів чи надання послуг іншому підприємству у майбутньому. Зобов'язання існує тільки тоді, коли йому відповідає нормативно-правовий документ.

Категорія «зобов'язання» тісно пов'язана з категоріями «розрахунки» і «заборгованість». При визначенні терміну «розрахунки виникають дискусії, які можна виділити в три основні позиції. Відповідно до першої з них, розрахунки – це система взаємовідносин. Прихильники другої позиції вважають розрахунки безпосередньо взаємовідносинами (без використання слова «система»). Третя група вчених лише пояснює економічну сутність розрахунків без наведення їх визначення [11].

Іншим ключовим поняттям, яке розкриває сутність дебіторської заборгованості є «дебітор» (від латинського *debitum* – борг, обов'язок). Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [12].

Слід зазначити, що закордонні та вітчизняні вчені [6-14] визначають термін «дебіторська заборгованість» по різному.

Цікавий підхід до тлумачення дебіторської заборгованості у закордонних авторів. Так, *accounts receivable* (анг.) поряд із дебіторською заборгованістю має такі варіанти перекладу: рахунки до отримання, рахунки дебіторів, дебітор за розрахунками. Зокрема, як зазначають Д. Стоун та К. Хітчинг: дебіторська

заборгованість має назву «рахунки до отримання», а дебітори – це особи, які винні гроші за товари і послуги, вже одержані, але не оплачені ними [7].

Професори Гарвардського університету Зві Боді і Роберт К. Мертон визначають дебіторську заборгованість як «рахунки до отримання» [9], зазначаючи, що це та сума, яку покупці продукції повинні виплатити корпорації (підприємству).

Західні економісти часто приймають поняття «кредитна політика» та «політика управління дебіторською заборгованістю» як цілісну категорію. Так наприклад, Дж. Ван Хорн взагалі розглядає дебіторську заборгованість як кількісний результат, що виникає у результаті реалізації кредитної політики підприємства [8], а Барт Едвардс, у своїй книжці «Кредитний менеджмент» взагалі використовує поняття «дебіторська заборгованість», суто як термін обліку [15].

Стосовно сучасних вітчизняних вчених, то Дубровська Є.В. визначає дебіторську заборгованість як неоплачені юридичними та фізичними особами товари (роботи, послуги) та/або вилучені кошти з кругообігу підприємства, що мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [1].

Деякі українські вчені розглядають дебіторську заборгованість як кошти, вилучені у підприємства, або які на певний термін знаходяться в інших осіб. Ми вважаємо таку дефініцію не досить коректною, оскільки вона потребує уточнення. Так, кошти, що вилучені у підприємства, не завжди перетворюються у дебіторську заборгованість.

Крайник О.П., Клепнікова З.В. визначають дебіторську заборгованість у форму відкритого кредиту. Поняття «кредит» тісно пов'язане з поняттям дебіторської заборгованості, але ототожнювати їх не слід. Товарний (комерційний) кредит варто розглядати як передумову виникнення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

Таким чином, вивчення сучасних наукових підходів до трактування дебіторської заборгованості виявило ряд недоліків, які потребують уточнення, а саме вузьке змістовне спрямування та відсутність комплексного підходу під час визначення зазначеного поняття.

Висновки. Таким чином, дослідження сутності поняття «дебіторської заборгованості» дозволило уточнити його зміст як показника фінансового стану підприємства, який являє собою суму заборгованості на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників, щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу. При цьому, такі взаємовідносини мають документальне підтвердження.

Чітке та однозначне розуміння сутності дебіторської заборгованості сприятиме формуванню ефективної стратегії її управління з метою покращення фінансового стану підприємств.

Список літератури: 1. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість»/Сер. Економіка. – Суми: СумДУ, 2009. –№2.-С. 202-205; 2. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. – Міністерство фінансів України, 12/2003.--№12. С. 24-36; 3. Ніколаєнко О. Деякі аспекти аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання. – К.: ТОВ «Гарантія», 07/2004.--№7. с. 141-145; 4. Лищенко О.Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством – Запоріжжя: Гуманіст. Ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.», 2009.-№1. с. 114-117; 5. Момот, Т. Управление дебиторской задолженностью предприятия. – 2003.--№11-12. с. 97-99; 6. Савчук В.П. Управление финансами предприятия – М.: Бином, Лаб. Знаний, 2003.-480с.; 7. Стоун Д. Бухгалтерський учет и финансовый анализ / пер. с англ. Ю.А. Огибин , Г.А. Огибив. - М.: Сирин, 1998. - 302 с.; 8. Бланк И.А. Финансовый менеджмент.– 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Эльга, Ника - центр, 2004. – 656 с.; 9. Боді Зві, Мертон, Роберт. Фінанси – М.: Видавн. Дім «Вільямс», 2000.—592 с.; 10. Загородній А.Г. Фінансовий словник/ Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С – К.: Т-во "Знання", КОО.; 2002. – 566 с.; 11. Економічний енциклопедичний словник: у 2 томах/Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устинко О.А., Юрій С.І – Львів: Світ, 2005. – Т.1. – 616 с.; 12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість»: затв. Наказом Міністерства Фінансів України від 08.10.1999р. №237 зі змінами і доповненнями; 13. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарії: практ. Посіб – К.: Лібра, 2001.—670 с.; 15. Барт Едвардс. Руководство по кредитному менеджменту. – М.: Москва, 1994 . – 400с.;

Надійшла до редколегії 11.02.2013

УДК 658.212

Сучасні підходи до визначення поняття «дебіторська заборгованість» підприємства/С.В. Глухова, Ю.В. Поп // Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2013. - № 21 (994) - С. 83-86. Бібліогр.: 15 назв.

Раскрыта сущность понятия «дебиторская задолженность». Определенно преимущества и недостатки в дефинициях разных авторов. Предложено собственное толкование данного понятия.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, обязательство, расчеты, дебиторы, долг.

Essence of concept «account receivable» is exposed. Certainly advantages and failings in definiciyah of different authors. Own interpretation of this concept is offered.

Keywords: account receivable, obligation, calculations, debtors, debt.